

УНИВЕРЗИТЕТ
У НОВОМ САДУ

ФАКУЛТЕТ
ТЕХНИЧКИХ НАУКА

Трг Доситеја Обрадовића 6, 21000 Нови Сад, Република Србија
Деканат: 021 6350-413; 021 450-810; Централа: 021 485 2000
Рачуноводство: 021 458-220; Студентска служба: 021 6350-763
Телефакс: 021 458-133; e-mail: ftndean@uns.ac.rs

ИНТЕГРИСАНИ
СИСТЕМ
МЕНАЏМЕНТА
СЕРТИФИКОВАН ОД:

XXIX Skup TRENDovi RAZVOJA:

**"UNIVERZITET PRED NOVIM
IZAZOVIMA"**

ZBORNİK RADOVA

www.trend.uns.ac.rs

2023

Uredio:

Prof. dr Boris Dumnić

**Vrnjačka Banja
8 - 11. 02. 2023.**

Naučno-stručni skupovi TRENDovi RAZVOJA - TREND

1. skup: "Informacione tehnologije i primena u elektroenergetici", Novi Sad, okt.1994.
2. skup: "Električna vozila – pogon i aplikacije", Novi Sad, okt. 1996.
3. skup: "Savremene tehnologije u elektroprivredi", Kopaonik, mart 1997.
4. skup: "Nove tehnologije u elektrodistribuciji", Kopaonik, mart 1998.
5. skup: "Nove tehnologije u elektrodistribuciji", Kopaonik, mart 1999.
6. skup: "Nove tehnologije u elektrodistribuciji", Kopaonik, mart 2000.
7. skup: "Nove tehnologije u elektrodistribuciji", Novi Sad, feb. 2001.
8. skup: "Univerzitet i NT parkovi", Kopaonik, feb. 2002.
9. skup: "Bolonjski proces i tehnički fakulteti", Kopaonik, mart 2003.
10. skup: "Integrirani univerzitet i tehničke struke", Kopaonik, mart, 2004.
11. skup: "Šta donosi novi zakon o visokom obrazovanju", Kopaonik, mart, 2005.
12. skup: "Bolonjski proces i primena novog zakona", Kopaonik, mart, 2006.
13. skup: "Akreditacija Bolonjskih studija", Kopaonik, mart, 2007.
14. skup: "Efikasnost i kvalitet bolonjskih studija", Kopaonik, mart, 2008.
15. skup: "Doktorske studije u Srbiji, regionu i EU", Kopaonik, mart, 2009.
16. skup: "Bolonja 2010: stanje, dileme i perspektive", Kopaonik, mart, 2010.
17. skup: "EVROPA 2020: društvo zasnovano na znanju", Kopaonik, mart, 2011.
18. skup: "Internacionalizacija univerziteta", Kopaonik, februar, 2012.
19. skup: „Univerzitet na tržištu“, Maribor, Slovenija, Feb. 2013.
20. skup: "Razvojni potencijal visokog obrazovanja", Kopaonik, Srbija, feb. 2014.
21. skup: "Univerzitet u promenama...", Zlatibor, Srbija, feb. 2015.
22. skup: "Nove tehnologije u nastavi", Zlatibor, Srbija, feb. 2016.
23. skup: „Položaj visokog obrazovanja i nauke u Srbiji“, Zlatibor, Srbija, feb. 2017.
24. skup: „Digitalizacija visokog obrazovanja“, Kopaonik, Srbija, feb. 2018
25. skup: „Kvalitet visokog obrazovanja“, Kopaonik, Srbija, feb. 2019
26. skup: „Inovacije u modernom obrazovanju“, Kopaonik, Srbija, feb.2020.
27. skup: „On-line nastava na univerzitetima“, Novi Sad, Srbija, feb.2021.
28. skup: „Univerzitetsko obrazovanje za privredu“, Kopaonik, Srbija, feb.2022.
29. skup: „On-line nastava na univerzitetima“, Vrnjačka Banja, Srbija, feb.2023.

Organizatori: **UNIVERZITET U NOVOM SADU I FAKULTET TEHNIČKIH NAUKA – NOVI SAD**

Programski odbor:

1. Prof. dr Dejan Madić
2. Prof. dr Srđan Kolaković
3. Prof. dr Boris Dumnić
4. Prof. dr Darko Stefanović
5. Prof. dr Aleksandar Kupusinac
6. Prof. dr Sebastijan Baloš

International Steering Committee:

1. Prof. Mester Gyula, Obuda University, Budapest, H
2. Prof. Darko Knežević, University of Banja Luka, B&H
3. Prof. Branko Blanuša, University of Banja Luka, B&H
4. Prof. Božidar Popović, University of East Sarajevo, B&H
5. Assoc. Prof. Saša Mujović, University of Montenegro, MG
6. Prof. Biljana Stamatović, UDG, Podgorica, MG
7. Assoc. Prof. Marian Greconici, Polytechnica Timisoara, RO
8. Prof. Damir Šljivac, University of Osijek, CRO
9. Prof. Danijel Topić, University of Osijek, CRO
10. Prof. Dimitar Taškovski, UKIM, Skopje, NMK
11. Prof. Ljupco Karadžinov, UKIM, Skopje, NMK
12. Prof. dr Rogerio Dionisio, Politécnico de CB, Portugal
13. Prof. Goran Šimunović, University of Slavonski Brod, CRO
14. Prof. Dražan Kozak, University of Slavonski Brod, CRO

Organizacioni odbor:

1. Prof. dr Srđan Kolaković
2. Prof. dr Boris Dumnić
3. Prof. dr Darko Stefanović
4. Prof. dr Aleksandar Kupusinac
5. Prof. dr Sebastijan Baloš
6. Dragomir Nikolić
7. Ljubinka Gerić
8. Zoltan Čorba
9. Danilo Nikolić
10. Barbara Vujkov
11. Sara Havzi
12. Tijana Mocielj
13. Milana Vrtunski

Izdavač:

Fakultet tehničkih nauka
Univerziteta u Novom Sadu
Trg Dositeja Obradovića 6, Novi Sad,
Tel: 021/ 450-810
Fax: 021/ 458-133
e-mail: ftndean@uns.ac.rs,
www.trend.uns.ac.rs

Tehnička obrada:

Havzi Sara, MSc
Nikolić Dragomir, MSc
dr Zoltan Čorba,
Nikolić Danilo, MSc

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

378(082)

СКУП Трендови развоја (29 ; 2023 ; Врњачка Бања)

Zbornik radova [Elektronski izvor] / XXIX skup Trendovi razvoja [sa temom] "Univerzitet pred novim izazovima", Trend 2023, Vrnjačka Banja, 8-11. 02. 2023. ; uredio Boris Dumnić. - Novi Sad : Fakultet tehničkih nauka, 2023

Način pristupa (URL): http://www.trend.uns.ac.rs/stskup/trend_2023/TREND2023-ZBORNIK-RADOVA.pdf. - Opis zasnovan na stanju na dan: 22. 02. 2023.

ISBN 978-86-6022-554-4

a) Високошколско образовање -- Иновације -- Зборници

COBISS.SR-ID 108855561

Umnoženo u Novom Sadu, Februara 2023 godine.

Napomena: Organizator ne zastupa stavove, niti je odgovoran za tačnost podataka iznetih u radovima, već su to isključivo gledišta autora.

Organizaciju ovog skupa su pomogli Ministarstvo prosvete, Republike Srbije, Pokrajinski sekretarijat za visoko obrazovanje i naučnoistraživačku delatnost AP Vojvodine i IEEE Serbia and Montenegro Section-Education Society Chapter

PREDNOSTI I MANE UČENJA NA DALJINU S OSVRTOM NA AUTORSKA PRAVA

Dalibor Krstinić¹, Nenad Bingulac², Vladimir Šipovac³

¹²³Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu,

Pravni fakultet za privredu i prevošude u Novom Sadu Srbija

¹ dkrstini@pravni-fakultet.info, ² nbingulac@pravni-fakultet.info, ³ vladimir.sipovac@pravni-fakultet.info

Kratak sadržaj: Učenje predstavlja jedan od najbitnijih procesa u životu svake individue, ne samo u cilju sticanja znanja, već i moći da se ono deli i prenese. U oblasti obrazovanja poslednjih godina došlo je do značajnog napretka i razvoja kako tehnoloških tako i idejnih rešenja za razvoj studiranja na daljinu. Ipak pandemija Covida - 19 prislila je celokupan sistem obrazovanja na prebrzu adaptaciju i gotovo trenutni prelazak svih nivoa na online nastavu. Iako u povelju, ovaj modalitet izvođenja nastave u većini ustanova u R. Srbiji našao se pred brojnim izazovima na koje one nisu bile u potpunosti spremne adekvatno odgovoriti i koje su u hodu morale rešavati i prilagođavati se. Sada kada su se u najvećem delu obrazovnih ustanova ponovo stvorile mogućnosti za stari režim održavanja nastave, mogu se izneti konkretni zaključci o adekvatnom valorizovanju prednosti i mana nastave koja se izvodila kroz različite online platforme, pri tom posebno se treba osvrnuti i na akademski integritet pojedinca u vidu originalnosti korišćenih materijala tokom izvođenja online nastave s dvojakim ciljem, zaštite autorskih prava predavača i sa druge strane, isporučivanja kvalitetnog i originalnog sadržaja studentima u skladu sa nastavnim planovima od strane predavača.

Ključne reči: Učenje na daljinu, obrazovanje, autorska prava, akademski integritet

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF DISTANCE LEARNING WITH REFERENCE TO COPYRIGHT

Abstract: Learning represents one of the most important processes in the life of every individual, not only in order to acquire knowledge, but also to be able to share and transmit it. In the field of education, there has been significant progress and development of both technological and conceptual solutions for the development of distance learning in recent years. However, the Covid-19 pandemic forced the entire education system to adapt too quickly and almost instantly switch all levels to online teaching. Although in its infancy, this modality of teaching in most institutions in the Republic of Serbia faced numerous challenges that they were not fully prepared to adequately respond to and that had to be solved and adapted on the fly. Now that in the majority of educational institutions, the possibilities for the old mode of teaching have been re-created, concrete conclusions can be made about the adequate valorization of the advantages and disadvantages of teaching that was conducted through various online platforms, while special attention should also be paid to the academic integrity of the individual in terms of the originality of the materials used during online classes with the twofold goal of protecting the lecturers' copyrights and, on the other hand, delivering quality and original content to students in accordance with the teaching plans by the lecturers.

Key Words: Distance learning, education, copyright, academic integrity

1. UVODNA RAZMATRANJA

U periodu od decembra 2019. pa do februara 2020. godine razvila se nova vrsta korona virusa pod nazivom SARS-CoV-2. Bolest izazvana ovim virusom prvi put se pojavila krajem decembra 2019. godine u Vuhanu, u kineskoj provinciji Hubej. Već u januaru 2020. razvila se epidemija u NR Kini koja se proširila se na jedan deo sveta. U cilju sprečavanja širenja ovog virusa u zemljama bez adekvatnog zdravstvenog sistema, Svetska zdravstvena organizacija je 30. januara 2020. godine proglasila vanrednu situaciju od međunarodnog značaja. Tokom kratkog perioda, virus je nastavio da se širi i ubrzo je pogodio sve kontinente, što je dovelo do toga da Svetska zdravstvena organizacija 11. marta 2020. godine proglasi pandemiju. S obzirom na to da je pandemija kovida-19 postala globalni zdravstveni rizik, usledila je reakcija države kroz donošenje niza odluka i propisa u cilju suzbijanja širenja pomenutog virusa. U Republici Srbiji je uvedena vanredna situacija kao i u mnogim zemljama širom sveta, a mere i propisi koje je država donosila iz korena su menjali život svih njenih građana [1].

U veoma kratkom vremenskom intervalu zdravstvena kriza izazvana kovidom-19 stigla je do svakog kraja gde postoji civilizacija utičući tako na sve sfere normalnog života. Kovid-19 je izazvao prekid uobičajenih radnih i nastavnih aktivnosti, što se direktno odrazilo na činjenicu da se zbog prisustva ovog virusa duži vremenski period živelo u uslovima socijalne izolacije. Svim ljudima je poremećena životna rutina, a to je dovelo do emocionalne i psihičke neravnoteže i depresije, anksioznosti, konfuzije, besa i straha zbog neizvesnosti koju nosi novi dan.[2]

U skladu sa navedenim Unicef je blagovremeno izneo stav da je zaštita dece i mladih, kao i obrazovnih ustanova od izuzetnog značaja te da je veoma važno na vreme preduzeti mere predostrožnosti da bi se sprečilo eventualno širenje COVID-19 u obrazovnim ustanovama, i u primeni istih veoma je važno obratiti pažnju da se izbegne stigmatizacija nastavnog osoblja i učenika koji su eventualno bili izloženi virusu.[3] Primena navedenih mera u kratkom roku rezultirala je činjenicom da su gotovo sve obrazovne ustanove u određenom periodu prebacile svoje aktivnosti na online nastavu tj. učenje na daljinu. Iako su se od početka prelaska na online model održavanja nastave javljali veoma kritički stavovi o kvalitetu same nastave, od kompetencija kadra za izvođenje online nastave, tj. njihove tehničke pismenosti, zatim tehnoloških mogućnosti za adekvatnu interakciju na relaciji predavač/učenik pa sve do sadržaja koji se ovim putem delio i multiplicirao možemo slobodno reći u nedefinisanoj obimu. Ipak možemo zaključiti da je pored svih izazova, obrazovni sistem Republike Srbije pregrmeo najteži udar ali i stvorio odličnu podlogu za rad i unapređenje oblasti **učenja na daljinu**, stvarajući tako ambijent u kojem ne gubimo korak sa razvijenim sistemima. Obrazovanje na daljinu svakom individualcu zaista omogućava veći nivo personalizacije, fleksibilnosti i ekonomičnosti u skladu sa njegovim potrebama i potrebama tržišta.

2. PREDNOSTI I MANE UČENJA NA DALJINU

Pandemija korona virusa je definitivno umogome izmenila naše živote i odrazila se neminovno i na sistem obrazovanja. Obzirom na dosadašnji duboko ukorenjeni tradicionalni pristup organizaciji nastave, prelazak na online učenje mnogima je predstavljao gotovo nepremostiv problem. Velika je odgovornost prebačena na nastavnike koji su se u ovim otežanim i u celosti izmenjenim okolnostima morali adaptirati a istovremeno i održati kvalitet nastave kao i objektivnost ocenjivanja. Istovremeno veoma važan aspekt koji je najdirektnije pogodio učenike jeste i socijalna izolacija, te nedostatak direktne komunikacije sa njihovim nastavnicima i vršnjacima.

Krajem septembra 2020. godine, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja donelo je Preporuke za prevenciju korona virusa na visokoškolskim ustanovama u okviru mera vezanih za sprečavanje širenja bolesti Covid-19.[4] Takođe, krizni štab za suzbijanje zarazne bolesti Covid-19, oko polovine 2020. godine, doneo je nekoliko Zaključaka o usvajanju par ključnih stručnih uputstava dokumenta koji su postali osnova za organizovanje i planiranje obrazovno-vaspitnog rada u svim školama u otežanim uslovima, počevši od 1. septembra 2020. godine.

A to su: Zaključak o usvajanju Stručnog uputstva za organizaciju i realizaciju obrazovno-vaspitnog rada u osnovnim školama u školskoj 2020/2021. godini[6], zatim Zaključak o usvajanju Stručnog uputstva za organizovanje i ostvarivanje nastave neposrednim putem i putem učenja na daljinu za srednje škole u školskoj 2020/2021. godini[7] i Uputstvo o merama zaštite zdravlja učenika i zaposlenih za osnovne i srednje škole[8].

Sada nakon pune tri godine od pojave smrtonosnog virusa, možemo razmatrati i ceniti način postupanja nadležnih organa u smislu donetih rešenja, a i načina prihvatanja odnosno implemetacije istih, tj. kako su se ona odrazila na sistem obrazovanja, koji su efekti socijalne izolacije učenika, i nedostatak interakcije na relacijama nastavnik/učenik. Kada je reč o gore pomenutim dokumentima, definitivno se može uočiti sistematizovanost tokom određivanja preporuka i rešenja koja nisu odstupala od dobre prakse zemalja u okruženju. Ali u odnosu na obrazovni nivo na koga su se ove mere primenjivale, efekti su bili drugačiji. Pri tome, treba uzeti u obzir godine, zrelost učenika, dostupnost i upoznatost sa online alatima. Kako bi olakšali ovaj period tranzicije, prateći tok kretanja pandemije i izazovima sa kojima su se pojedine zemlje susrele i pre nas, zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja i Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja vodeći se dobrom praksom drugih zemalja napravili su listu predloga alata za učenje na daljinu[9] koji se mogu formalno koristiti u svrhe obrazovanja. Navedeni alati odnosno sistemi za učenje (Learning Management System – LMS) su: Microsoft Teams, Moja škola – platforma MPNTR, Edmodo – virtualna učionica, Moodle i Twinspace i Google učionica.

U odnosu na ranije navedena dokumenta za razliku od osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja na fakultetima je bilo moguće držati kombinovanu nastavu. Ovakav vid izvođenja nastave realizovao se tako što se deo nastave držao putem platforme dok se drugi deo održavao u zgradama visokoškolskih ustanova uz sva preporučena sredstva zaštite kao i ograničenja u vidu manjih grupa u odnosu na prostorne kapacitete ustanove.

U svim onim slučajevima kada je to bilo moguće praktična nastava u vidu samostalnog rada, rešavanja zadataka i rada sa kolegama, organizovana je preko nekoliko različitih online platformi.[10]

Samo održavanje ispita je bilo izazov samo za sebe, obzirom da prema pomenutim preporukama[7] održavanje ispita je trebalo organizovati na taj način da se termini ispita ne preklapaju te da čekanje studenata ispred ispitne prostorije bude najkraće moguće uz naravno primenu svih preporučenih mera zaštite, od preporučene udaljenosti studenata od najmanje 1,5 metara, do primene obaveznih zaštitnih maski, dezinfekcionih sredstava itd.

Činjenica je da ovakva tranzicija sa konzervativnog modela na učenje na daljinu kod mnogih je izazvala u velikoj meri bezrazložan strah. Na prvom mestu činjenicom da mnogi nisu upoznati sa brojnim prednostima takvog načina edukacije. Naravno, kao prateći element uvek je bio prisutan i dodatni strah o gubitku kvaliteta zbog takvog načina izvođenja nastave. Dok sa druge strane, oni koji znaju šta nosi sa sobom i kakve pogodnosti pruža takav vid organizacije nastave ih maksimalno upotrebljavaju.

Kao nesporni argumenti u odnosu na konvencionalni metod, prednosti online školovanja su maksimalna ušteda vremena i mogućnosti za poboljšanje kvaliteta nastave primenom dostupnih tehnoloških sredstava. Iako socijalna interakcija ima svoje utemeljenje kao sastavni deo formiranja ličnosti pojedinca a s time i formiranje njegove

sposobnosti za interakciju u društvu, kada je reč o apsorbovanju obrazovnih informacija, ovim pristupom omogućava se svakom pojedincu da iz udobnosti svog doma prati nastavu i drži fokus bez ikakve spoljne distrakcije. Ako stvari posmatramo iz ovog ugla, odnosno ako su predavači kompetentni, tehnološki opismenjeni da adekvatno primenjuju tehnička rešenja i online alate i koriste ih da bi još više podigli kvalitet svog predavanja, tada ovakav vid obrazovanja se pokazuje i u praksi kao celishodno rešenje koje može biti apsolutna alternativa tradicionalnom metodu koji podrazumeva bar delimično izvođenje nastave uživo.

Ako govorimo o razlozima zbog kojih su pojedinci protiv online nastave, možemo slobodno reći da su to većinom lica koja nisu u celosti shvatila šta se tačno podrazumeva pod online nastavom. Pa obzirom da i ne razumeju načine funkcionisanja online platformi za praćenje časova, ostaju pri uverenju da tradicionalni metod održavanja nastave se nemože ni na koji način zameniti. Naravno kako bi što veći krug ljudi razumeo da je učenje na daljinu budućnost, i da sve više obrazovnih institucija uvodi ovakav vid edukacije u redovne tokove, moraju se uspostaviti takvi standardi gde se kvalitet časova organizovanih na ovaj način, ni u kojem slučaju ne može dovesti u pitanje. Kao možda najvažniji preduslov tome jeste zadatak profesora da svoja predavanja prilagode i učine interesantnim učenicima.

Ako želimo naglasiti pojedine prednosti online nastave kao neizostavnu prednost svakako moramo navesti uštedu novca u najširem smislu. Pri tome uzevši u obzir putne troškove koje đaci imaju na putu do škole, zatim novac koji ne troše na uobičajene izdatke za užinu itd. Takodje kao što je ranije pomenuto udobnost doma se navodi kao jedna od ključnih prednosti, gde učenik iz okruženja sopstvenog doma koristeći računar i stabilnu vezu sa internetom može aktivno pratiti nastavu.

Pored navedenih pojedinih prednosti ipak važno je i pomenuti određene mane učenja na daljinu. One se odnose na onaj deo aktivne interakcije između učenika i nastavnika kao i na interakciju učenika sa kolegama u cilju realizacije zajedničkih projekata. Svaki predavač u određenoj meri mora biti dobar pedagog da bi na najefikasniji način "prelio" deo znanja na svoje učenike, naravno taj segment je naročito izražen u nižim nivoima obrazovanja, gde je pedagoški pristup podjednako važan kao i nastavnički, što podrazumeva faktičku interakciju između predavača i njegovih učenika. Ta interakcija se u praktičnom obliku odvija na takav način gde predavač u sve i jednom trenutku fizičkom opservacijom može pratiti efikasnost izvedenih predavanja. Na koji način, učenici reaguju na iznete stavove, da li aktivno participiraju u obrađivanoj temi postavljanjem pitanja ili davanjem komentara. Pa čak i samo prisustvo konkludentnih radnji u vidu facijalnih izraza može ukazati predavaču na nezadovoljstvo u primenjenom metodu i dati mu signal da promeni pristup, te pokuša povratiti pažnju svojih učenika. Činjenica je da prisustvo elektronskih medija, a pre svega mobilnih uređaja sa svim društvenim mrežama i platformama među mladima je dovelo do izuzetno brzog sistema razmene informacija. Ovakav vid razmene informacija u surovom kapitalističkom okruženju takođe ima različite posledice u odnosu na uzrast primaoca takvih informacija. Uzimajući u obzir zauzetost roditelja, i sve veću privrženost novim tehnologijama, možemo sasvim sigurno reći jeste da stasaju nove generacije koje svakodnevno funkcionisanje uslovljavaju neizostavnim prisustvom pomenutih tehnologija i društvenih mreža. Sadržaj koji se deli putem društvenih mreža kao npr. Tik Tok je obično kratak, pa jedan gledalac na dnevnom nivou uz uobičajeno korišćenje mobilnog uređaja ima mogućnost pregledati i hiljadu najrazličitijih sadržaja. Ovo je samo primer ali je veoma bitan uzimajući u obzir popularnost ove platforme među mladima, i popularnost sadržaja deljenog na ovaj način. To svakako može biti signal za modifikaciju pojedinih nastavnih materijala u skladu sa vremenom i obimom sadržaja koji se deli putem pomenute platforme. Pojedini profesori, opserviraju ove činjenice i prilagođavaju svoju materiju onom obimu i načinu izvođenja koji ostvaruje bolju efikasnost u određenom vremenskom intervalu, jer činjenica je da je pažnja učenika zbog prisustva pomenutih mreža sve kraća, i da se kontinuirano mora raditi na unapređenju modela koji mogu održati i pospešiti pažnju kod učenika na svim nivoima obrazovanja.

3. OSVRT NA AUTORSKO PRAVA KOD UČENJA NA DALJINU

Primarni cilj autorskog prava je da pravno uredi društveni i kulturni život i uskladi suprotstavljene interese autora, izdavača i korisnika autorskog dela. Iako mlađa grana prava, moderni način komuniciranja i prisustvo novih tehnologija autorsko pravo čine veoma "živom i aktuelnom" pravnom disciplinom. Suštinski zadatak autorskog prava je pružanje pravne zaštite intelektualnom tvorcu autorskog dela. Kada je reč o online predavanjima neizostavno se javlja pitanje vlasništva online edukativnog materijala. Da li ono predstavlja vlasništvo autora koji ga je sačinio [10] ili je ono vlasništvo ustanove na kojoj je to lice zaposleno imajući u vidu činjenicu da su u određenim slučajevima ulagana sredstva kao i resursi upravo ustanova na kojima je autor zaposlen. [11] Pored autorskih dela koja nastaju kao kreacija lica koja nisu u radnom odnosu, veliki broj istih se napravi kod lica koja su u radnom odnosu kod nekog poslodavca pre svega imajući u vidu činjenicu da postoji veliki broj lica koja se bave stvaralačkim radom, odnosno u direktnom opisu njihovog posla je upravo stvaranje autorskih dela. Prema tome pod autorskim delom stvorenim u radnom odnosu smatra se autorsko delo stvoreno od strane zaposlenog tokom trajanja radnog odnosa, tj. izvršavajući svoje radne obaveze. Takodje mogu postojati situacije u kojima dolazi do stvaranja autorskog dela stvorenog radom koji izlazi izvan okvira radnog zadatka zaposlenog lica, pa i kada je taj rad izvršen za poslodavca, ne smatra se delom stvorenim u radnom odnosu. [12] Prema Zakonu je predviđeno da, ukoliko je autor stvorio delo tokom trajanja radnog odnosa, odnosno izvršavajući svoje redovne radne obaveze u tom slučaju je poslodavac ovlašćen da to delo objavi i da bude nosilac isključivih imovinskih prava na njegovo iskorišćavanje, u okviru svoje registrovane delatnosti a u

roku od pet godina od završetka dela ukoliko opštim aktom poslodavca ili ugovorom o radu nije drugačije određeno. [13] Važno je naglasiti da sva prava poslodavca traju samo tokom zakonom određenog roka od pet godina od trenutka nastanka dela. Ovo pravo poslodavca na korišćenje dela ograničeno je isključivo na one oblike privredne delatnosti kojima se on bavi, i ne sme ustupati pravo korišćenja drugom licu ili pravnom subjektu. Izuzetak od ovog pravila su jedino kreirani računarski programi ili baze nastali kao rezultat izvršenjem autorskog ugovora, tj. ugovora o delu pri čemu kada ugovorom nije određeno drugačije, poslodavac trajno postaje nosilac svih imovinsko-pravnih ovlašćenja na program odnosno autorskom delu. U ostalim slučajevima nakon isteka roka od pet godina od završetka dela, autoru dela pripadaju sva imovinsko-pravna ovlašćenja, koja je do tada imao poslodavac, što znači da autor stiče ovlašćenja da ih vrši u punom obimu (član 98) [14]. Ipak, autor može i pre isteka roka od pet godina, bez dozvole poslodavca, da umož i stavi u promet primerke svoga dela koje je stvoreno u radnom odnosu, ali samo ukoliko to učini u okviru izdavanja svojih sabranih dela (član 100). [14] Izazovi sa kojima se susreo naš sistem obrazovanja prilikom tranzicije na online učenje su prisutni u celom svetu. Veliki broj zemalja nije u tako kratkom vremenu mogao adekvatno odgovoriti online sadržajem naučne i stručne literature, koje u elektronskom obliku nije bilo i još uvek nema dovoljno. A i taj mali procenat eknjiga u elektronskom obliku neretko je bio skuplji od štampanog izdanja. Kada je reč o zaštiti originalnosti nastavnog materijala od neovlašćenog korišćenja od strane nekih drugih predavača/lica, moguća je isključivo pozivanjem na Zakon o autorskim i srodnim pravima [14], pokretanjem sudskog postupka ili vansudskim putem. Naši propisi obezbeđuju zaštitu autorskih prava, pomenuti Zakon kao *lex specialis*, predviđa dvostruku pravnu zaštitu za autore, nosioce autorskih i srodnih prava i za njihova dela. Autorima se obezbeđuje građanskopravna i krivičnopravna zaštita, koja obuhvata krivična dela, prekršaje i privredne prestupe. [14]

Autorskim delom se smatra originalna duhovna tvorevina autora, izražena u određenoj formi, bez obzira na njegovu umetničku, naučnu ili drugu vrednost, njegovu namenu, veličinu, sadržinu i način ispoljavanja, kao i dopuštenost javnog saopštavanja njegove sadržine. Iz navedenog je evidentno da postoji jasna tendencija države da uspostavljeni pravni okvir detaljnije razradi i još kvalitetnije i podrobnije uredi ovu oblast.

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Pandemija Covid-19 definitivno je bila inicijalna kapisla nakon koje je online tržište eksplodiralo u smislu potreba za adekvatnim alatima i mehanizmima za realizaciju učenja na daljinu. Iako je Republika Srbija blagovremeno postupala u skladu sa svim svetskim preporukama, i smernicama Kriznog štaba za suzbijanje zarazne bolesti, tranzicija na online učenje je kao i u većini zemalja naišla na ogromne izazove, koji su se morali sukcesivno rešavati adaptirajući se i prilagođavajući se tokom vremena izolacije.

U ovom radu autori su sagledali nekoliko stručnih aspekata koja se tiču pomenute problematike, a pre svega efekata dozvoljenih i korišćenih mehanizama u skladu sa preporukama državnih organa, neke prednosti i mane učenja na daljinu, a zatim i neka važna pitanja u vezi problematike autorskih prava kod učenja na daljinu. Sada nakon povratka učenika u klupe kada sumiramo efekte do sada realizovanog učenja na daljinu i kada ga uporedimo sa tradicionalnim metodom, jasno možemo izdvojiti razlike, odnosno prednosti i mane oba sistema. I to upravo predstavlja jedan on najvažnijih efekata i ovog istraživanja čije se cilj upravo i ogleda u osvetljavanju navedenih razlika, na čijem se smanjenju mora raditi i konstantno unapređivati sistem učenja na daljinu, kako bismo pratili korak sa svetom i pre svega bili spremni na nove izazove u situacijama koje su van našeg domašaja kao što je to bio slučaj sa pandemijom kovida 19. Činjenica je da će se učenje na daljinu morati nastaviti kontinuirano usavršavati i u praktičnom i u zakonodavnom smislu.

5. LITERATURA

- [1] Počuča Milan i Dalibor Krstinić. 2020. Značaj funkcionalne i odgovorne porodice za vreme pandemije Covid 19, U „COVID 19 bezbednosni izazovi rizici i pretnje.“ ur. Željko Bjelajac i Aleksandar M. Filipović, posebno izdanje, Kultura polisa: 167–178.
- [2] Britvić Dolores. 2020. „Grupna analiza u vrijeme pandemije bolesti COVID-19.“ Psihoterapija 34 (1): 148-169.
- [3] Unicef, Glavne poruke i mere za prevenciju i kontrolu COVID-19 u školama, 2020.
- [4] Preporuke za prevenciju korona virusa na visokoškolskim ustanovama (VŠU) u okviru mera vezanih za sprečavanje širenja bolesti Kovid 19.
- [5] Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Raspored emitovanja obrazovnih sadržaja
- [6] Zaključak o usvajanju Stručnog uputstva za organizaciju i realizaciju obrazovno-vaspitnog rada u osnovnoj školi u školskoj 2020/2021. Godini
- [7] Stručno uputstvo za organizovanje i ostvarivanje nastave neposrednim putem i putem učenja na daljinu za srednje škole u školskoj 2020/2021. godini.
- [8] Uputstvo o merama zaštite zdravlja učenika i zaposlenih za osnovne i srednje škole, Закључак 08 Број: 53-6306/2020-1 од 11. августа 2020. године.
- [9] Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja, Alati za učenje na daljinu, <https://zuov.gov.rs/alati/#1584730570845-211fbf39-15ad>

- [10] Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Preporuke za prevenciju korona virusa na visokoškolskim ustanovama, www.mpn.gov.rs/preporuke-za-prevenciju-korona-virusa-na-visokoskolskim-ustanovama
- [11] Kelley, K.B., Bonner, K., Mc Michael, J.S., & Pomea, N. *Intellectual property, ownership and digital course materials: A study of intellectual property policies at two-and four year colleges and universities*. Portal: Libraries and the Academy 2(2), 255-266.
- [12] Gavrilović, S. (2006). Pravni režim autorskih dela stvorenih na osnovu ugovora o radu. *Pravni život*, 55(11), 1024–1031 i Miladinović, Z. (2012). Pravni režim intelektualnih dobara stvorenih u radnom odnosu. *Pravo i privreda*, 49(7-9), 233–246.
- [13] Kraljević-Balalić, M., Žikić, M., Vasiljković, J., Krstinić, D. (2021). Naučnoistraživački rad sa osnovama akademskog pisanja : udžbenik za studente medicinskih nauka, Novi Sad : Farmaceutski fakultet.
- [14] Zakon o autorskom i srodnim pravima, Sl. glasnik RS, br. 104/2009, 99/2011, 119/2012, 29/2016 - odluka US i 66/2019)